

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 130.2 “19/20”

Цитування:

Герчанівська П. Е. Стратегічні проблеми культурної політики в повоєнній Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 2. С. 3–8.

Herchanivska P. (2023). Strategic Issues of Cultural Policy in Post-War Ukraine. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 3–8 [in Ukrainian].

Герчанівська Поліна Евальдівна,
доктор культурології, професор,
завідувачка кафедри
філософії та культурології
Київського національного університету
технологій та дизайну
<https://orcid.org/0000-0003-3647-6265>
nikipoilly77@hotmail.com

СТРАТЕГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Метою роботи є аналіз ролі культурної сфери в модернізації українського суспільства, а також визначення стратегічних проблем культурної політики у повоєнній Україні та шляхів їх розв'язання. **Методи дослідження** ґрунтуються на фундаментальних принципах культурологічного аналізу українського суспільства з позицій сучасних наукових концептів. Методологічним стрижнем дослідження є такі наукові напрями, як феноменологія, герменевтика – для розкриття креативного потенціалу української культури. У межах системного аналізу досліджуються чинники кризи ідентичності в Україні та визначаються стратегічні орієнтири культурної політики для її подолання. **Наукова новизна** полягає у визначенні пріоритетів культурної політики для ефективного реформування українського суспільства шляхом формування нового культурного коду нації та нової української ідентичності, яка відповідає сучасній соціокультурній парадигмі. **Висновки.** У статті наголошується на важливості піднесення ролі культури для успішної модернізації українського суспільства. Для реалізації цього проекту необхідно реформування ідеології державної культурної політики з акцентом на розвиток креативного потенціалу народу та його консолідацію. Визначені стратегічні орієнтири культурної політики як ціннісного фундаменту реформ. Доведено, по-перше, що важливим ресурсом для формування нової ідентичності нації є матеріальна та нематеріальна культурна спадщина народу, а головним механізмом суспільного розвитку – спадкоємність культури. По-друге, для створення стійкої культурної індустрії, здатної конкурувати на національному та міжнародному рівнях, необхідна установка на її інноваційний розвиток, долучення у культурну сферу цифрових та новітніх управлінських технологій. Обґрунтовано, що ключовим елементом повоєнної культурної політики повинна стати також реабілітація людей, які пережили бомбардування, окупацію та вимушену міграцію.

Ключові слова: культурна політика, криза ідентичності, меморіальна парадигма, культурна спадщина, музеєфікація, цифрові технології, візуальна культура.

Herchanivska Polina, Doctor of Sciences in Cultural Studies, Professor, Head of Department of Philosophy and Cultural Studies, Kyiv National University of Technology and Design

Strategic Issues of Cultural Policy in Post-War Ukraine

The purpose of the study is to analyse the role of the cultural sphere in the modernisation of Ukrainian society, as well as to identify strategic problems of cultural policy in post-war Ukraine and ways to solve them. **Research methodology.** The research methods are based on the fundamental principles of cultural analysis of Ukrainian society from the perspective of modern scientific concepts. The methodological core of the study is based on such scientific fields as phenomenology and hermeneutics to reveal the creative potential of Ukrainian culture. By means of a systemic analysis, the determinants of the identity crisis in Ukraine are investigated and strategic directions of cultural policy for its overcoming are defined. **The scientific novelty** is to identify the priorities of cultural policy for the effective reform of Ukrainian society by forming a new cultural code of the nation and a new Ukrainian identity that corresponds to the modern socio-cultural paradigm. **Conclusions.** The article emphasises the importance of enhancing the role of culture for the successful modernisation of Ukrainian society. To implement this project, it is necessary to reform the ideology of the state cultural policy with an emphasis on the development of the creative potential of the people and its consolidation. The strategic guidelines of cultural policy as a value-based foundation for reforms are defined. It is proved, firstly, that the tangible and intangible cultural heritage of the people is an important resource for the formation of a new identity of the nation, and the main mechanism of social development is the continuity of culture. Secondly, in order to create a sustainable cultural industry capable of competing at the national and international levels, it is necessary to focus on its innovative development and the introduction of digital and modern management technologies into the cultural sphere. It

is substantiated that a key element of post-war cultural policy should also be the rehabilitation of people who have survived bombing, occupation, and forced migration.

Key words: cultural policy, identity crisis, memorial paradigm, cultural heritage, museification, digital technologies, visual culture.

Сьогодні військові дії в Україні досягли точки біфуркації. Зруйновано інфраструктуру міст, стерто з лиця землі Маріуполь, постраждало безліч українських населених пунктів. Апогеєм стала катастрофа каховської ГЕС. Для подолання матеріальних збитків, завданих російською агресією, необхідна кардинальна модернізація усіх секторів економіки країни.

Однак помилково пов'язувати мету модернізації тільки зі збільшенням матеріального споживання. Модернізація суспільства може бути успішною тільки тоді, коли супроводжується ефективною політикою держави в духовній сфері. Ця думка не нова. У Конституції ЮНЕСКО, підписаної у повоєнному 1945 році, декларується, що «мир, заснований виключно на політичних і економічних домовленостях урядів не був би миром, «...» мир повинен бути заснований на інтелектуальній і моральній солідарності людства» [5, 1].

Ідея піднесення ролі культури як інтегратора ментальних феноменів таких як етичні норми, традиції, світоглядні установки, ціннісні орієнтації, проходить «червоною стрічкою» через усі директиви ЮНЕСКО [5–9]. Підкреслюється, що «культуру слід розглядати як сукупність притаманних суспільству або соціальній групі відмітних ознак – духовних і матеріальних, інтелектуальних та емоційних і що, окрім мистецтва та літератури, вона охоплює спосіб життя, «уміння жити разом», системи цінностей, традиції та вірування» [7, 1]. У цьому контексті однією з головних задач повоєнної України стає сфокусувати увагу на стратегічних проблемах культурної політики на міжнародному, національному та регіональному рівнях.

Метою статті є розкриття ролі культурної сфери в модернізації українського суспільства, визначення стратегічних проблем культурної політики у повоєнній Україні та шляхів їх розв'язання.

В основі дослідження лежить парадигма: для успішної модернізації повоєнної України потрібне докорінне перетворення концепції та формату функціонування соціокультурних систем на всіх її рівнях. Для реалізації цього проєкту необхідно забезпечити розвиток креативного потенціалу нації, створити умови для формування творчого середовища та нових форм організації в сфері культурної діяльності. Вирішенню цих задач гальмує ціла низка питань.

Криза ідентичності в Україні

«Ідентичність – це відповідь на питання про те, хто ми такі» [3].

Г. Люббе

Перш за все, необхідно вказати на фундаментальну проблему, яка зберігає актуальність упродовж всіх років державної незалежності України, – *кризу ідентичності*, коли людина починає втрачати основні маркери, за допомогою яких вона визначає себе і своє місце у суспільстві. Її головним детермінантом є соціокультурна ентропія, що проявляється в зниженні рівня структурованості культурного комплексу як соціально інтегруючого ядра. Сьогодні в Україні склалася і все більше поглиблюється ситуація, для якої характерно порушення цілісності системи ціннісних орієнтацій, форм і норм соціальної організації й регуляції, каналів соціокультурної комунікації, комплексів культурних інститутів, стратифікованих засобів життя, ідеології, моралі, механізмів соціалізації та інкультурації особистості, нормативних параметрів її соціальної та культурної адекватності спільноті.

Причини виникнення ентропії в країні пов'язані, у першу чергу, з кризою пануючої ідеології (світської, релігійної), що втратила свої соціально консолідуючі та мобілізуючі можливості; по-друге, падінням ефективності роботи інститутів соціальної регуляції; нарешті, із соціально-економічною кризою, внаслідок якої виникли серйозні зміни в характері соціальних інтересів і потреб людей. Стейкими нормами життя стають ціннісні установки на матеріальне споживання.

Однією з характерних рис сучасного українського суспільства стає його надзвичайна індивідуалізація, а домінуючим принципом у людській свідомості – «кожний за себе». Попередні нормативно-ціннісні регулятори соціального життя, зокрема марксистсько-ленінська ідеологія, вже втратили свою привабливість у суспільстві, а нові ще не сформувалися. Усе більше людей виходить із зони регуляції свідомості й поведінки засобами домінантною для українського соціуму культурної системи, знижується ефективність процесу соціалізації та інкультурації особистості шляхом виховання, освіти, Церкви, державної ідеології та пропаганди.

Іншим важливим детермінантом кризи ідентичності є міграційні процеси. Потужна хвиля вимушеної міжнародної міграції в

наслідок воєнних дій розкидала по всьому світу українських людей, зокрема креативну частину суспільства. Інтелектуальному потенціалу країни було завдано відсутнього удару. І не факт, що нова генерація, яка здобула освіту за кордоном, повернеться в зруйновану війною Україну. Асимілюючись з народами, які їх прийняли, молоді люди поповнюють трудові ресурси в інших країнах. А ті, які повернуться, матимуть трансформовану ідентичність, детерміновану інокультурними впливами.

Каталізатором кризи ідентичності стала також гібридна війна, розв'язана російським агресором проти України. Її стратегія полягає в тому, щоб нав'язати українському суспільству притаманне агресору бачення картини світу, цінностей, інтересів і відповідне його світогляду розуміння «справедливого» розподілу ресурсів.

Ключове місце в гібридній війні належить ЗМІ, вектор впливу яких за допомогою fake news («фейкових новин») спрямований, насамперед, на молодь для розмивання традиційних національних духовно-моральних цінностей і створення штучно маніпульованого натовпу. Масштабний перехід на цифрові технології, використання штучного інтелекту відкрили широкі можливості не лише для атак агресора проти кібервразливих стратегічно важливих об'єктів української інфраструктури, а й на психологічне виснаження людей та хаотизацію в українському соціумі.

Криза ідентичності призвела до зниження рівня інтегрованості й консолідованості соціуму, падіння мотивації до здійснення діяльності, що відповідає колективним інтересам, деградації нормативно-ціннісних регуляторів суспільної життєдіяльності людей. У цих умовах першочерговим завданням державної політики є вжиття заходів щодо консолідації українського суспільства та формування національної ідентичності.

Отже, ми стоїмо на порозі створення нового культурного коду нації та нової української ідентичності, що відповідає сучасній соціокультурній парадигмі.

Перед українським суспільством стоїть важлива задача – осмислення ролі культурної політики в стратегії реформ. Базовими напрямками формування державної культурної політики повинно стати: по-перше, збереження та захист національної культурної спадщини; по-друге, установка на інноваційний розвиток культури та долучення у культурну сферу цифрових технологій та новітніх управлінських технологій; по-третє, гармонійне поєднання національної самобутності та традицій з інноваційною культурою.

Стратегічні орієнтири культурної політики. Визначимо вектори культурної політики як ціннісного фундаменту реформ.

1. Пріоритетним напрямком відновлення українського суспільства є збереження та ретрансляція матеріальної та нематеріальної культурної спадщини народу як живильного середовища для духовного розвитку нації. Ця проблема набула особливої актуальності у зв'язку з наростаючою загрозою її руйнування внаслідок російської агресії.

На доленосних історичних зламах, як зараз, культурна спадщина стає тією основою, на якій формується нова ідентичність нації, а спадкоємність культури – головним механізмом для її розвитку. Ключову роль у збереженні та трансляції культурної спадщини відіграє музейна практика. Музеї не лише демонструють об'єкти культурної спадщини, вони формують світогляд, ціннісну орієнтацію суспільства, сприяючи тим самим перебудові ідентичності нації.

Сьогодні – час серйозних випробувань у галузі музейної справи. Унаслідок російської агресії, особливо гостро стоїть завдання збереження культурної спадщини нації, реконструкції історико-культурних об'єктів, які постраждали від воєнних дій, повернення вивезених агресором із країни культурних цінностей. Перехід країни до мирного життя потребуватиме нової парадигми моделювання музейної діяльності, реформування всієї вітчизняної музейної системи з орієнтацією, з одного боку, на популяризацію національних традицій, звичаїв українського народу та його регіональних особливостей, з іншого боку – на інновації.

Необхідною складовою реформ має бути активне впровадження у музейну практику цифрових технологій, візуальної культури, новітніх менеджерських технологій, спрямованих на розвиток інноваційної діяльності в цій сфері. У цьому контексті слід розширити систему грантів для творчих колективів та окремих діячів, які продуктивно працюють у сфері музеєфікації. Модернізація музейної справи в контексті формування простору культурної спадщини потребуватиме, крім капіталовкладень, також удосконалення законодавчої та нормативної бази.

Особливе місце у формуванні системи традиційних цінностей суспільства посідають археологічні об'єкти, які є іноді єдиними свідками минулого народу, виступаючи як пам'ять про минулі покоління. Завдання збереження й освоєння культурних цінностей, що дісталися нам від пращурів, має стати основою державної культурної політики в царині спадщини.

Невід'ємним елементом культурної політики на національному та регіональному рівнях є також збереження нематеріальної спадщини, що передається від покоління до покоління й формує у членів спільноти почуття ідентичності та консолідованості. Це – «звичаї, форми представлення та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними предмети, артефакти й культурні простори, що визнані спільнотами... як частина їхньої культурної спадщини» [8].

Важливим компонентом нематеріальної спадщини є також фольклор, що базується на культурних традиціях соціуму. Його основні форми – «мова, література, музика, танці, ігри, міфологія, обряди, звичаї, ремесла, архітектура та інші види художньої творчості» [6]. Це найбільш крихка частина народної спадщини, особливо та її частина, яка пов'язана з усними традиціями.

З метою забезпечення наступності культурної спадщини народу необхідна чітка стратегія щодо її охорони та ретрансляції, що спрямована на забезпечення її життєздатності, зокрема: її ідентифікації, документування, дослідження, збереження, захисту, популяризацію, підвищення її ролі та передачу, зокрема шляхом формальної та неформальної освіти.

Для підвищення ефективності державної політики щодо збереження культурної спадщини потрібне посилення інвестиційної діяльності у сфері культури. Слід надавати моральну та економічну підтримку окремим особам і установам, які вивчають, пропагують, культивують знання про культурну самобутність народу, а також заохочувати наукові дослідження, які стосуються забезпечення збереження нематеріальної спадщини.

2. Для створення стійкої індустрії культури, здатної конкурувати на національному та міжнародному рівні, необхідна установка на її інноваційний розвиток, долучення у культурну сферу цифрових та новітніх управлінських технологій.

Для практичної реалізації цього проєкту потрібно: 1) вільне розповсюдження інноваційних ідей, створення умов, які сприятимуть виробництву та розповсюдженню різноманітних товарів і послуг культурного призначення за допомогою індустрій культури; 2) створення належної нормативно-правової бази для підтримання культурного сектору економіки та охорони авторських прав; 3) посилення державного партнерства з приватним сектором і громадянським суспільством; 4) зміцнення міжнародного

співробітництва; 5) розширення системи грантів для оперативної підтримки творчих колективів та окремих діячів культури.

Потужний біфуркаційний вибух у розвитку цифрових технологій в XXI ст. викликав антропологічну революцію у сучасному суспільстві, змінив свідомість індивідів, трансформував їхню поведінку та світогляд. Перехід на цифровий формат не тільки забезпечив істотне збільшення обсягу інформації, а й актуалізував питання формування нового типу людини – людини цифрової культури, креативно мислячої, з високим рівнем цифрової грамотності та компетентності; людини – орієнтованої на цифровий формат сприйняття інформації та здатної адаптуватися до динамічної трансформації інформаційного поля.

Для адаптації суспільства та ефективного функціонування у варіативному полі цифрової культури необхідно: 1) забезпечити централізоване управління процесом цифровізації на всіх рівнях (державному, регіональному); 2) модифікувати парадигму системи підготовки кадрів, реформувати систему освіти шляхом створення освітніх програм, орієнтованих на формування ключових компетенцій; 3) перманентно освоювати нові цифрові технології за допомогою активного використання різноманітних форм додаткової освіти та самоосвіти; 4) вдосконалювати стандарти щодо підготовки фахівців у сфері цифрових технологій.

3. Складовою культурної політики як ціннісного фундаменту реформ повинно стати забезпечення взаємозв'язку інноваційної та національної культури. В інноваційних розробках слід оптимально використовувати надбання національної самобутності, архетипи, що формують національну ідентичність.

Прикладом гармонійного поєднання у культурній практиці традицій та інновацій є феномен – «хенд-мейд» (hand made – у перекладі з англійської означає «зроблено вручну», «речі ручної роботи»), що кинув виклик масовому виробництву. У виробках handmade головне – інноваційність ідеї та неординарність її реалізації, однак за всієї унікальності задуму в їх основі лежать народні традиції.

Спочатку практики handmade завоювали популярність як хобі, а потім поступово трансформувалися у широку комерційну індустрію. Актуалізація практик handmade була обумовлена високим ступнем уніфікації в усіх сферах сучасного життя. В умовах серійного виробництва відбувається нівелювання індивідуальності художника, рівень естетичної цінності, унікальності та оригінальності

виробів знижуються. Ностальгія по неповторному, непоставленому на потік викликала вибух пропозицій на ринку товарів декоративно-ужиткового мистецтва, виконаних у стилі handmade, спровокувало суспільний запит саме на унікальні речі, через які людина може висловити власну індивідуальність і самоідентичність.

Іншим детермінантом формування практик handmade став перехід соціуму від фази «споживання» до її антитези – фази «враження». Якщо у суспільстві споживання в стратегії придбання речей людина зорієнтована на зовнішні фактори – моду, соціальний статус, критерії успішності, то у суспільстві вражень – на її внутрішній світ.

Отже, *ідеологія державної культурної політики повинна базуватися на парадигмі, що культура є одним із базових детермінантів модернізації українського суспільства.* Для створення нової соціокультурної реальності, необхідно, з одного боку, підвищення ефективності державної політики щодо збереження культурної спадщини як ресурсу консолідації нації, з іншого боку, інноваційний розвиток культурної сфери як основи модернізації українського суспільства.

Меморіалізація та забуття. Зупинимось ще на одній важливій проблемі, пов'язаній із трансформацією ідентичності у повоєнному українському суспільстві. Слід зазначити, що ідентичність є соціокультурним конструктом, що базується на *меморіальній парадигмі*, центральну позицію в якій займає міф про походження. Ідея спільного походження, єдиних предків створює почуття солідарності людей.

Становлення ідентичності апіорі неможливе без зв'язку з минулим: минуле надає значення сьогоденню, є інструментом для підтримки колективної ідентичності. Б. Міштал акцентує на тому, що «кожна група формує пам'ять про своє власне минуле, що обґрунтовує її унікальну ідентичність» [4, 51]. Пам'ять має здатність структурувати розрізнені події у різні наративи. Одна і та ж історія може набувати різноманітного значення в залежності від того, в яку сюжетну структуру вона була включена.

Маніпуляція з колективною пам'яттю є однією з стратегій формування політики ідентичності, здатної змінити (і навіть знищити) образ ідентичності, в залежності від політичної кон'юнктури. Постійного минулого не існує: воно перманентно перетворюється і реконструюється з урахуванням нових реалій. Зазвичай це відбувається в моменти радикальних історичних зламів, що ведуть до трансформації (або зміни) ідентичності суспільства і є однією з найважливіших

функцій модернізаційних перемін. Однак дискусійним залишається питання про ступінь пластичності пам'яті.

У межах цього питання слід зупинитися на концепції травматизму пам'яті. Як зазначає Дж. Александер, травматичний вплив на колективну пам'ять «має місце тоді, коли члени соціальної спільноти відчують, що вони піддалися впливу жахливої події, що залишила незгладимий слід в їх колективній свідомості, назавжди залишаючись в їх пам'яті, змінюючи їх майбутню ідентичність самим радикальним і незворотнім чином» [1, 10].

Травматизм пам'яті заражає суспільство хворобою пасеїзму. Одночасно хворе суспільство, усвідомлюючи всю згубність прихильності до минулого, марить про забуття, «усунення зі своєї пам'яті того, що могло б розділити індивідів, відокремити одну групу від іншої» [2, 337]. Тому трансляція ідентичності значною мірою заснована на забутті, примиренні з травматичними сторінками свого минулого (війни, переслідування інакомислячих тощо).

Важливим детермінантом забуття є ступінь віддаленості травматичної події. Який час знадобиться українському суспільству подолати цю хворобу, що була детермінована російською агресією? Важко сказати. Нашому народу потрібно було більше, ніж півстоліття, щоб «забути» жахи Другої світової війни.

Отже, *визначальним елементом повоєнної державної політики має стати реабілітація людей, які пережили бомбардування, окупацію та вимушену міграцію. Чільну роль у цьому процесі слід надати культурі.*

Висновки. У статті наголошується на важливості піднесення ролі культури в стратегії модернізації сучасного українського суспільства. Показано, що через кризу ідентичності, що детермінована такими факторами, як соціокультурна ентропія, міжнародна міграція, гібридні війни, сучасне українське суспільство опинилося на порозі формування нового культурного коду нації та нової української ідентичності. Для реалізації цього проєкту необхідно реформування ідеології державної культурної політики з акцентом на розвиток креативного потенціалу народу та її консолідацію.

Визначені стратегічні орієнтири культурної політики як ціннісного фундаменту реформ. Доведено, що важливим ціннісним ресурсом для формування нової ідентичності нації є матеріальна та нематеріальна культурна спадщина народу, а головним механізмом для її розвитку – спадкоємність культури. Ключову роль у збереженні та трансляції культурної спадщини відіграє музейна практика.

Для створення стійкої індустрії культури, здатної конкурувати на національному та міжнародному рівнях, необхідна установка на її інноваційний розвиток, долучення у культурну сферу цифрових та новітніх управлінських технологій. Складовою культурної політики повинно стати забезпечення взаємозв'язку інноваційної та національної культур. В інноваційних розробках слід оптимально використовувати надбання національної самобутності, архетипи, що формують національну ідентичність.

Обґрунтовано, що ключовим елементом повоєнної культурної політики повинна стати також реабілітація людей, які пережили бомбардування, окупацію та вимушену міграцію. Травматизм пам'яті заражає суспільство хворобою пасеїзму, тому формування нової ідентичності повинно базуватись на забутті, примиренні з травматичними сторінками, що пов'язані російською агресією.

Література

1. Alexander J., Ron Eyerman, Bernard Giesen, Neil J. Cultural Trauma and Collective Identity. Smelser and Piotr Sztompka. Berkeley; London : University of California Press, 2004. 327 p.
2. Halbwachs M. On collective memory / edited. translated, and with an introduction by Lewis A. Coser. Chicago; London : The University of Chicago Press, 1992. 254 p.
3. Lübbe H. Geschichtsbegriff und Geschichtsinteresse. Analytik und Pragmatik der Historie. Basel: Schwarbe Verlag Basel, 2012. 368 s.
4. Misztal B. Theories of Social Remembering. Maidenhead; Philadelphia : Open University Press, 2003. 208 p.
5. UNESCO. Constitution. London, 16 November 1945. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution> (дата звернення: 01.04.2023).
6. UNESCO. Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. Paris, 15 November 1989. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore> (дата звернення: 03.04.2023).
7. UNESCO. Déclaration universelle de l'UNESCO sur la diversité culturelle. Paris, 2 novembre 2001. URL: [https://www.unesco.org/fr/legal-](https://www.unesco.org/fr/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity)

[affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity](https://www.unesco.org/fr/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity) (дата звернення: 01.04.2023).

8. UNESCO. Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris, 17 October 2003. URL: <https://ich.unesco.org/en/convention> (дата звернення: 03.04.2023).

9. UNESCO. Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Basic texts: 2018 edition; including texts and amendments adopted by the General Conference at its 39th session (Paris, 30 October – 14 November 2017). Paris : UNESCO, 2018. 220 p.

References

1. Alexander, J. (2004). Cultural Trauma and Collective Identity. Berkeley and London, UK: University of California Press [in English].
2. Halbwachs, M. (1992). On collective memory. Chicago and London: The University of Chicago Press [in English].
3. Lübbe, H. (2012). Geschichtsbegriff und Geschichtsinteresse. Analytik und Pragmatik der Historie. Basel: Schwarbe Verlag Basel [auf Deutsch].
4. Misztal, B. (2003). Theories of Social Remembering. Maidenhead-Philadelphia: Open University Press [in English].
5. UNESCO. (16.11.1945). Constitution. London. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution> [in English].
6. UNESCO. (15.11.1989). Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore> [in English].
7. UNESCO. (2 novembre 2001). Déclaration universelle de l'UNESCO sur la diversité culturelle. Retrieved from: <https://www.unesco.org/fr/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity> [in English].
8. UNESCO. (17.10.2003). Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved from: <https://ich.unesco.org/en/convention> [in English].
9. UNESCO. (2018). Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Basic texts: 2018 edition; including texts and amendments adopted by the General Conference at its 39th session (Paris, 30 October 14 November 2017). Paris: UNESCO [in English].

*Стаття надійшла до редакції 12.04.2023
Отримано після доопрацювання 16.05.2023
Прийнято до друку 25.05.2023*